

**PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW**
MAREK NIECHCIAŁ

RLO-644-44()/18/EP

Łódź, 9 maja 2018 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie
Wydział V Cywilny-Odwoławczy
ul. Płocka 9
01-231 Warszawa

Powód:

(...)

reprezentowana przez:

(...)

Pozwana:

Generali Życie Towarzystwo
Ubezpieczeń S.A.

reprezentowana przez:

(...)

Sygnatura akt w I instancji: I C 2032/17

Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
zawierające istotny pogląd dla sprawy

Stosownie do przepisu art. 31 d ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 229 ze zm.) „Prezes Urzędu jeżeli uzna, że przemawia za tym interes publiczny, przedstawia sądowi istotny dla sprawy pogląd w sprawach dotyczących ochrony konkurencji i konsumentów”.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 31 d ww. ustawy, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej także: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu) przedstawia sądowi istotny pogląd dla przedmiotowej sprawy.

Niniejsza sprawa dotyczy problemu niedozwolonych postanowień umownych określających opłaty likwidacyjne, jakie na mocy ogólnych warunków ubezpieczenia (dalej także: owu) pobierane są przez zakłady ubezpieczeń od konsumentów w związku z rozwiązaniem przez nich umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (dalej także: umowa ubezpieczenia z ufk) przed określonym w owu terminem. Skutki społeczne dotyczące pobierania przez zakłady ubezpieczeń rażąco wygórowanych opłat w związku z rezygnacją z umowy ubezpieczenia na życie z ufk, uzasadniają przesłankę występowania Prezesa Urzędu w tych sprawach w granicach interesu publicznego. Niniejszą sprawę należy uznać za spełniającą kryteria sprawy dotyczącej ochrony konsumentów, gdyż jest ona związana z postanowieniami umownymi stosowanymi w relacjach przedsiębiorcy - zakładu ubezpieczeń z konsumentem.

W świetle tych okoliczności, a także biorąc pod uwagę wiedzę i doświadczenie Prezesa UOKiK z zakresu ochrony konsumentów, w szczególności fakt, że Prezes Urzędu w latach 2015 - 2016 wydawał decyzje związane z warunkami ubezpieczeń na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, które dotyczyły wypłacanych wartości wykupu, opłat likwidacyjnych lub opłat równoważnych pobieranych w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, Prezes Urzędu uznał za zasadne i konieczne

przedstawienie istotnego poglądu w niniejszej sprawie, sformułowanego w związku z wnioskiem Powódki.

Przedstawiając niniejszy pogląd, Prezes Urzędu pragnie poczynić istotne zastrzeżenie, że stanowisko, jakie formułuje w tej sprawie, opiera się na określonym stanie faktycznym i prawnym oraz wniosku, jaki Powódka skierowała do Prezesa Urzędu i z tego względu ocena prawna przedstawiona w niniejszym poglądzie przez Prezesa Urzędu nie może stanowić odniesienia dla innych spraw.

Uzasadnienie

Pogląd przedstawiany w niniejszej sprawie wyrażany jest w oparciu o wniosek Powódki o wydanie istotnego poglądu w sprawie oraz przedłożone kopie dokumentów, w szczególności:

- a) Ogólne Warunki Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze składką regularną (dalej także: OWU) wraz z Tabelą opłat i limitów;
- b) Polisę ubezpieczeniową nr (...);
- c) Aneks do umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze składką regularną nr polisy (...);
- d) Pismo Pozwanej z dnia (...) r.;
- e) Pozew z dnia (...) r.;
- f) Odpowiedź na pozew z dnia (...) r.;
- g) Pismo przygotowawcze Powódki z dnia (...) r.;
- h) Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy - Mokotowa w Warszawie, Wydział I Cywilny z dnia 5 grudnia 2017 r. (sygn. akt I C 2032/17);
- i) Apelację Pozwanego z dnia (...) r.;
- j) Odpowiedź Powódki na apelację z dnia (...) r.

1. Stan faktyczny

W dniu (...) skierował do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wniosek o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie toczącej się przed Sądem II instancji - Sądem Okręgowym w Warszawie, która wpłynęła do ww. Sądu w wyniku apelacji Pozwanego od wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy - Mokotowa w Warszawie (sygn. akt I C 2032/17).

Sprawa z powództwa (...) przeciwko Generali Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie (dalej jako: Pozwana lub Generali) została wszczęta (...). W pozwie z dnia (...) r. wniesiono o zapłatę na rzecz Powódki kwoty (...) pobranej przez Pozwaną w związku z rozwiązaniem przez Powódkę umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawartej na podstawie wzorca pn. „Ogólne Warunki Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi Generali OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze składką regularną”. Uzasadniając żądanie Powódka wskazała, że (...). W opinii Powódki OWU zawierają niedozwolone postanowienia umowne dot. opłat dystrybucyjnych, a podpisanie aneksu nie zmienia ich charakteru.

W następstwie wniesionego pozwu, Pozwany wniósł odpowiedź na pozew wskazując m.in., że wartość wykupu jest głównym świadczeniem stron, a ponadto w niniejszej sprawie nie doszło do naruszenia dobrych obyczajów bądź rażącego naruszenia interesów Powódki, a podpisanie aneksu niejako sanuje abuzywność klauzul statuujących opłatę za wykup wartości polisy.

W replice na ww. pismo Pozwanego Powódka wskazała, że podtrzymuje swoje dotychczasowe stanowisko w całości jednocześnie zwracając szczególną uwagę na właściwą interpretację decyzji Prezesa UOKiK nr RŁO 12/2015 z dnia 23 grudnia 2015 r.

Wyrokiem z dnia 5 grudnia 2017 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy - Mokotowa w Warszawie (dalej także: Sąd I instancji) uwzględnił powództwo (sygn. akt I C 2032/17), uznając, iż Powódka zasadnie domagała się od strony pozwanej zwrotu kwoty potrąconej tytułem opłaty za wykup polisy w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia na życie. W uzasadnieniu Sąd I instancji odwołał się do ww. decyzji Prezesa UOKiK i uznał, że w niniejszej sprawie doszło do zastosowania klauzul abuzywnych, a kwestionowane przez stronę postanowienia naruszają prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając jego interesy.

Od wskazanego wyroku Pozwany w dniu (...) r. wniósł apelację do Sądu Okręgowego w Warszawie zarzucając m.in. naruszenie art. 233 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. 2018, poz. 155 ze zm.), art. 385¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm., dalej także: k.c.), art. 65 § 2 k.c. oraz art. 410 w zw. z art. 405 k.c.

W odpowiedzi na apelację Powódka wskazała na stanowiska Prezesa UOKiK zaprezentowane w analogicznych sprawach przeciwko Pozwanej i wniosła o oddalenie apelacji w całości.

Powódka zawnioskowała do Prezesa Urzędu o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie zawistej przed sądem II instancji wskutek ww. apelacji, w tym szczególności o przedstawienie poglądu, czy zastosowanie przez Pozwaną opłaty za wykup, zgodnie z Decyzją Prezesa UOKiK, wyłącza niezgodność z prawem postanowień dotyczących opłaty za wykup wartości polisy.

W niniejszej sprawie powództwo oparte jest na zarzucie, że postanowienia określające zasady naliczania i wysokość opłaty za wykup polisy stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

W tym miejscu Prezes Urzędu wskazuje, że opinia wyrażona w niniejszym istotnym poglądzie stanowić będzie - ze względu na konieczność udzielenia odpowiedzi na pytania zawarte we wniosku Powódki - zarówno analizę treści postanowień określających zasady pobierania opłaty za całkowity wykup wartości polisy oraz ustalania jej wysokości w świetle art. 385¹ k.c., w tym wystąpienia możliwych skutków w przypadku uznania ich za abuzywne, jak i skutków wydania przez Prezesa UOKiK Decyzji zobowiązującej oraz zawarcia przez strony aneksu do umowy ubezpieczenia z ufk.

2. Treść postanowień Ogólnych Warunków Ubezpieczenia określających wartość wykupu

Zgodnie z postanowieniami OWU, na podstawie których Powódka zawarła umowę z Pozwaną „w przypadku całkowitego wykupu Wartości polisy Towarzystwo wypłaca Wartość wykupu” (§ 27 ust. 3). Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 37 OWU wartość wykupu to „wartość, jaką Towarzystwo wypłaca w związku z rozwiązaniem umowy; składa się na nią Wartość polisy i Wartość dodatkowa pomniejszone o Opłatę dystrybucyjną i opłatę za całkowity wykup Wartości dodatkowej wskazane w Tabeli”. Wysokość powyższych opłat określone są w Tabeli opłat i limitów (§ 27 ust. 6 i 9). Zgodnie z Tabelą opłat i limitów (Lp. 7) stosowaną do OWU:

Opłata dystrybucyjna*	
Rok polisy	% Składki pierwszorzecznej
1	120%
2	120%
3	115%

4	115%
5	110%
6	110%
7 i następne Lata polisy do końca Okresu składkowego lub Okresu utrzymania umowy	100%
po zakończeniu Okresu utrzymania umowy	0%
Opłata za całkowity lub częściowy wykup Wartości dodatkowej	10,89 zł

*Opłata pobierana jest w przypadku całkowitego wykupu Wartości polisy w Okresie składkowym lub Okresie utrzymywania umowy.

3. Decyzja Prezesa Urzędu nr RŁO 12/2015 z dnia 23 grudnia 2015 r.

W związku z wydaniem przez Prezesa Urzędu wobec Generali Życie Towarzystwa Ubezpieczeń S.A. decyzji zobowiązującej zostało uprawdopodobnione stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów polegających m.in. na zastrzeganiu we wzorcach umów ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi opłat pobieranych w przypadku całkowitego lub częściowego wykupu wartości polisy ze środków zgromadzonych na rachunku, na którym ewidencjonowane są jednostki uczestnictwa nabyte za składki konsumenta, co może stanowić czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1503 ze zm.), a tym samym stanowić naruszenie art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Wśród umów, wobec których Pozwana zobowiązała się do stosowania wynikających z Decyzji nowych zasad wyliczania wartości wykupu znalazły się obowiązujące w dniu uprawomocnienia się decyzji umowy zawarte na podstawie wzorca „Ogólne warunki ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi Generali OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze składką regularną”. Decyzja została doręczona Generali w dniu 23 grudnia 2015 r. i uprawomocniła się w dniu 23 stycznia 2016 r. Zgodnie z treścią Decyzji Generali zobowiązane było przestać konsumentom będącym stronami umów ze składką regularną propozycję zawarcia aneksu do umowy wraz z komunikatem zawierającym informację o tym, że zawarcie aneksu do umowy nie wyłącza ani nie ogranicza uprawnień konsumenta do dochodzenia na drodze cywilnoprawnej dalej idących roszczeń dotyczących wysokości opłat pobieranych w przypadku całkowitego lub częściowego wykupu wartości polisy.

Celem wydania decyzji administracyjnej była ochrona interesu publicznego poprzez zapobieżenie uprawdopodobnionym naruszeniom zbiorowych interesów konsumentów i zmniejszenie negatywnych skutków stosowanej praktyki. **Wydanie przez Prezesa Urzędu Decyzji nie uniemożliwia konsumentom podjęcia odpowiednich kroków zmierzających do zabezpieczenia ich prywatnych interesów majątkowych z następujących względów.**

Po pierwsze, wyrażenie przez Prezesa Urzędu zgody na przyjęcie zobowiązania Pozwanego do dobrowolnego zaniechania stosowania niedozwolonej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów i usunięcia skutków tej praktyki, które doprowadziło do wydania Decyzji nr RŁO 12/2015 nie może być rozumiane jako przyzwolenie Prezesa Urzędu na zastąpienie skutków dotychczasowych praktyk skutkami wynikającymi z Decyzji. Tego typu interpretacja byłaby sprzeczna z prawem. W tym miejscu należy wskazać, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stanął na stanowisku, że organ orzeczniczy nie jest uprawniony do zmiany treści abuzywnych

postanowień umownych. W wyroku TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r.¹ Trybunał stwierdził, iż tego rodzaju uprawnienie przyczyniłoby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów. Problematyka ta została również szeroko omówiona przez Trybunał w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r.², w której Trybunał wskazał, że „gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, uprawnienie takie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ wciąż byłiby oni skłonni do stosowania rzeczonych warunków ze świadomością, że nawet gdyby miały one zostać unieważnione, to umowa może jednak zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców”. Cytowany powyżej fragment uzasadnienia wyroku TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. zwraca uwagę na fakt, że **klauzule abuzywne powinny wiązać się z odstrasżającym dla przedsiębiorcy efektem, również kosztem interesów przedsiębiorców.** O tym, że przyjęcie odstrasżającego efektu klauzul jest istotne, mówi również doktryna. Jak wskazuje J. Czabański „ustawodawca europejski, konstruuując przepisy dyrektywy 93/13 celowo wprowadził przepis bezskuteczności nieuczciwych warunków umownych wobec konsumenta, z jednoczesnym obowiązkiem wykonywania umowy zgodnie z pozostałymi jej zapisami. Taki skutek może być oczywiście bardzo dotkliwy ekonomicznie dla przedsiębiorcy, który nigdy by nie chciał zawrzeć takiej umowy, gdyby wiedział, że nieuczciwy warunek zapewniający mu korzyści ekonomiczne zostanie z umowy wyeliminowany. Jednak skutek ten został celowo przewidziany przez ustawodawcę i ma wywierać odstrasżający efekt na przedsiębiorców, którzy chcieliby stosować zakazane postanowienia. Jeżeli jedynym skutkiem miałby być powrót do uczciwych warunków, to jest oczywiste, że przedsiębiorca nic by nie ryzykował stosując warunki nieuczciwe - co najwyżej w niektórych przypadkach - po kontroli sądowej - musiałby wrócić do warunków uczciwych. Ustawodawca europejski celowo więc wprowadził skutek bezskuteczności, tak aby pokazać przedsiębiorcy, że naruszanie interesów konsumenta może go dużo kosztować finansowo. Również i polska doktryna jednoznacznie przesądza o skutku w postaci bezskuteczności postanowienia i to bez względu na jego ekonomiczną doniosłość dla przedsiębiorcy”³.

Po drugie, możliwość dochodzenia przez konsumentów dalszych roszczeń przed sądami znajduje oparcie w orzecznictwie dotyczącym decyzji zobowiązujących Prezesa Urzędu. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 lipca 2008 r. (sygn. akt III CZP 52/08) przesądził, że **decyzja zobowiązująca Prezesa Urzędu nie może stanowić prejudykatu** w sprawie wytoczonej przez konsumenta przeciwko przedsiębiorcy, wobec którego decyzja ta została wydana ze względu na to, że decyzja taka jedynie uprawdopodobnia stosowanie przez przedsiębiorcę bezprawnej praktyki. Stanowisko Sądu Najwyższego należy odnieść zarówno do postępowań prowadzonych przez Prezesa Urzędu w sprawach naruszenia zasad konkurencji, jak i naruszenia zbiorowych interesów konsumentów. Należy podkreślić jednocześnie, że stanowisko Sądu Najwyższego o braku prejudycjalnego charakteru decyzji zobowiązującej Prezesa Urzędu jest aprobowane w literaturze⁴. Postępowanie przed Prezesem Urzędu zakończone wydaniem decyzji zobowiązującej ma zatem charakter autonomiczny względem postępowania cywilnego. Jak wskazał Sąd Najwyższy wynika to z tego, że: „inny jest przedmiot ochrony w postępowaniu administracyjnym «przed Prezesem UOKiK», a inny w postępowaniu przed sądem cywilnym. Odmienność celów realizowanych w ramach postępowania przed sądem oraz przed organami ochrony konkurencji i konsumentów skłania do wniosku, że postępowania te powinny być od siebie niezależne, przynajmniej co do zasady. W szczególności fakt, że z punktu widzenia interesu publicznego korzystniejsze może być wydanie decyzji opartej na [art.11a](#) ustawy, niż ostateczne rozstrzygnięcie kwestii wystąpienia praktyk ograniczających konkurencję, nie powinien wyłączać

¹ Wyrok TSUE w sprawie Banco Español de Crédito SA vs Joaquín Calderón Camina, sygn. akt C-618/10, pkt 65.

² Wyrok TSUE w sprawie Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs OTP Jelzálogbank Zrt, sygn. akt C-26/13, pkt 79.

³ J. Czabański, Glosa do wyroku SN z 14 maja 2015 r., Palestra 1-2/2016.

⁴ Por. glosy aprobowujące A. Jurkowska-Gomułka, M. Sieradzka, R. Poździk - publikowane w LEX/el., a także D. Miąsik (w:) T. Skoczny (red.) Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów - komentarz, Warszawa 2009, s. 1059.

możliwości ochrony interesu indywidualnego w postępowaniu przed sądem cywilnym.” Oznacza to, że wydanie przez Prezesa Urzędu Decyzji nie stanowi formalnej przeszkody w dochodzeniu przez konsumentów roszczeń na drodze sądowej, ani też przeszkody w dokonaniu przez sąd samodzielnych ustaleń w zakresie postanowień dotyczących opłat pobieranych przez Pozwaną w przypadku rozwiązania przez konsumenta umowy. Przemawia za tym odmiennosc celów postępowania administracyjnego i sądowego oraz odmiennosc przedmiotu ochrony w obu postępowaniach.

Należy mieć jednocześnie na uwadze, że zgodnie z obowiązującym na dzień wydania Decyzji stanem prawnym, zakwestionowane w niniejszej sprawie postanowienia nie mogły być w toku prowadzonego postępowania administracyjnego ocenione przez Prezesa Urzędu w świetle art. 385¹ § 1 k.c. Abstrakcyjna kontrola wzorców umownych do dnia 16 kwietnia 2016 r. przeprowadzana była przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Badanie abuzywności postanowień stosowanych przez Pozwaną jest jednakże obowiązkiem sądu rozstrzygającego indywidualny spór między konsumentem a przedsiębiorcą. W piśmiennictwie przyjęte jest, że ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach i wzorcach umownych jest skuteczna *ex lege*, a zatem można dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu⁵. Obowiązek badania przez sąd z urzędu abuzywności postanowień umownych wynika ponadto z orzecznictwa TSUE, który wskazał, że „sąd krajowy jest zobowiązany z urzędu do zbadania nieuczciwego charakteru warunku umownego, o ile dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami co do okoliczności prawnych i faktycznych. W przypadku, gdy sąd krajowy uzna dany warunek umowy za nieuczciwy - nie stosuje go, chyba że konsument się temu sprzeciwi”⁶.

W związku z powyższym, Prezes Urzędu, mając na uwadze możliwość działania w granicach interesu publicznego, uznał za właściwe przedstawienie w niniejszym stanowisku oceny, czy postanowienia określające możliwość pobrania opłaty w związku z rozwiązaniem umowy przed upływem wskazanego terminu w oparciu o zasady przewidziane w „Ogólnych Warunkach Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi Generali OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze składką regularną”, mogą stanowić niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Zdaniem Prezesa Urzędu ustalenie abuzywnego charakteru zakwestionowanych postanowień ma znaczenie dla wydania istotnego poglądu. Prezes Urzędu uznał również za zasadne przedstawienie oceny, czy naliczenie przez Pozwaną opłaty z tytułu wykupu w wysokości ograniczonej aneksem zawartym w wykonaniu decyzji Prezesa UOKiK wyłącza niezgodność z prawem postanowień umowy ubezpieczenia z ufk zastrzegających na rzecz Pozwanej prawo pobrania tej opłaty.

4. Stan prawny

4.1. Niedozwolone postanowienie umowne

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z kolei stosownie do treści przepisu art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

Możliwość uznania postanowienia za niedozwolone zależy zatem od łącznego spełnienia następujących przesłanek:

1. postanowienie jest stosowane przez przedsiębiorcę wobec konsumentów,

⁵ Tak: A. Olejniczak, Komentarz do art. 385/1/ k.c. (w:) A. Kidyba (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna, LEX 2014 r., tak samo A. Rzetecka-Gil, Komentarz do art. 385/1/ k.c. (w:) Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna, LEX/el. 2011 r., która wskazuje, że sankcja bezskuteczności niedozwolonej klauzuli następuje *ipso iure*, nie ma zatem konieczności wytaczania jakiegokolwiek powództwa ustalającego w tym względzie

⁶ Wyrok TSUE z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie Pannon GSM Zrt. Vs Erzsébet Sustikné Györfi, sygn. akt C-243/08, pkt 33-35.

2. postanowienie nie zostało indywidualnie uzgodnione,
3. postanowienie nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron,
4. postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami,
5. postanowienie narusza w sposób rażąco interesy konsumenta.

4.2. Charakter umowy

Umowa ubezpieczenia z ufk nie posiada swojej definicji ustawowej. Nie została ona uregulowana w kodeksie cywilnym, który to w księdze trzeciej zawiera przepisy dotyczące umowy ubezpieczenia. Zgodnie z art. 805 § 1 k.c. przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę. Można więc przyjąć, że w tej pojemnej, ogólnej definicji zawiera się także umowa ubezpieczenia z ufk, gdyż przewiduje po stronie ubezpieczającego obowiązek zapłaty składki oraz ochronę w przypadku zajścia określonego zdarzenia, jakim jest zgon lub dożycie określonego wieku.

Postanowienia dotyczące umowy ubezpieczenia z ufk znajdują się w ustawie z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1170 ze zm.). W załączniku do ww. ustawy zawierającym podział ubezpieczeń, w dziale I dotyczącym ubezpieczeń na życie zostało wymienione „ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym”. Powyższe przyporządkowanie może sugerować, że z woli ustawodawcy, analizowana umowa jest podtypem ubezpieczenia na życie. Umowę ubezpieczenia z ufk wyróżnia dualizm regulacji. Najprościej można stwierdzić, że składa się ona z dwóch „części”: ochronnej, która zabezpiecza pokrycie kosztów ryzyka ubezpieczeniowego oraz z „części” *stricte* inwestycyjnej. Jest to bezpośrednia konsekwencja powiązania umowy z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Został on zdefiniowany w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej jako wydzielony fundusz aktywów, stanowiący rezerwę tworzoną ze składek ubezpieczeniowych, inwestowanych w sposób określony w umowie ubezpieczenia (art. 3 ust. 1 pkt 50 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej). Udziały w funduszu kapitałowym są reprezentowane przez jednostki uczestnictwa nabywane za składki. Celem funkcjonowania ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego jest gromadzenie i inwestowanie środków finansowych przez nabywanie jednostek odpowiednich funduszy ze środków pochodzących ze składek.

4.3. Raporty Rzecznika Finansowego

Pogląd na temat charakteru prawnego umowy ubezpieczenia z ufk jest od kilku lat prezentowany i aktualizowany przez Rzecznika Finansowego. Wnioski z analiz przeprowadzonych przez Rzecznika Finansowego zawarto w dwóch raportach w sprawie ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi⁷. W ww. Raportach przedstawiono ponadto wyniki dotychczasowych sporów sądowych, których przedmiotem jest wykonywanie umów ubezpieczenia z ufk, analizę kosztów początkowych w ujęciu faktycznym i prawnym oraz podsumowanie zmian legislacyjnych.

W Raporcie z 2016 r. Rzecznik Finansowy zwraca m.in. uwagę na to, że przepisy prawa poświęcone umowie ubezpieczenia na życie nie dają podstawy do obciążenia ubezpieczającego, który umowę wypowiada, żadnymi opłatami. Przepis art. 830 § 1 k.c. stanowi, iż „przy ubezpieczeniu osobowym ubezpieczający może wypowiedzieć umowę w każdym czasie z zachowaniem terminu określonego w umowie lub ogólnych warunkach ubezpieczenia, a w razie jego braku - ze skutkiem natychmiastowym”. W przywołanej regulacji brak jest zastrzeżenia co do obowiązku zwrotu

⁷ „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Ubezpieczonych” opublikowany w grudniu 2012 r. i „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Finansowego część II” opublikowany w marcu 2016 r.

wydatków, które druga strona umowy poniosła w związku z należytym wykonywaniem umowy. Tym samym więc, mając na uwadze zasadę racjonalności ustawodawcy, należy przyjmować, że brak zastrzeżenia obowiązku zwrotu wydatków jest celowy i zamierzony, albowiem jedynym wynagrodzeniem, którego ubezpieczyciel może żądać od ubezpieczającego, jest składka z tytułu świadczonej ochrony ubezpieczeniowej (art. 805 § 1 k.c.), względnie opłaty szczegółowo określone w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Tym samym ustawodawca nie przewidział uprawnienia ubezpieczyciela do domagania się od ubezpieczającego wynagrodzenia (ponad uzasadnioną marżę wkalkulowaną w składkę ubezpieczeniową), czy też - co więcej - odszkodowania za wypowiedzenie umowy przed założonym przez ubezpieczyciela okresem jej obowiązywania⁸. Zastrzeżenie przez zakład ubezpieczeń opłat w wypadku wypowiedzenia przez konsumenta umowy, które stanowiłyby wynagrodzenie, pokrycie wydatków zakładu ubezpieczeń poniesionych przy zawarciu umowy lub odszkodowanie z tytułu przedwczesnego rozwiązania umowy nie znajduje oparcia w ogólnych przepisach prawa dotyczących umowy ubezpieczenia. W konsekwencji, w ocenie Rzecznika Finansowego, postanowienia umowy przewidujące opłaty z tytułu wypowiedzenia umowy mogą być uznane za sprzeczne z prawem.

4.4. Rozwiązanie umowy ubezpieczenia z ufk - mechanizm pobierania opłat w związku z rozwiązaniem umowy

Umowy ubezpieczenia z ufk mogą być rozwiązywane przez konsumentów. Jednak w takiej sytuacji przedsiębiorcy stosują różnego rodzaju opłaty określające zatrzymywane wartości, czy też podają metodę wyliczenia wartości, która zostanie wypłacona konsumentom. Stosowane są różnego rodzaju nazwy i sposoby wyliczenia wartości, które w efekcie określają jaką kwotę zatrzyma przedsiębiorca. Najczęściej wielkości te są definiowane w tabelach opłat stanowiących załącznik do warunków ubezpieczenia. Opłata likwidacyjna wyrażana jest w różny sposób m.in. jako procent wartości częściowej lub całkowitej wartości kwoty wypłacanej z rachunku ubezpieczającego. Kluczowym aspektem jest wysokość przedmiotowej opłaty - w przypadku rozwiązania umowy w pierwszych latach trwania okresu odpowiedzialności, pobieranych jest nawet od 100% do 80% zgromadzonych na rachunku środków. W przypadku ocenianej umowy Pozwana zastrzegła w OWU mechanizm pobierania opłaty stanowiącej określony procent sumy składek regularnych należnych w pierwszym roku polisy. Stosowanie tego rodzaju mechanizmu skutkuje obniżeniem wypłacanej konsumentom wartości. Zasada stosowania tego rodzaju mechanizmu została opisana w dalszej części dokumentu.

4.5. Postanowienia dotyczące opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem umowy wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone:

Przedmiotem rozważań Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów była ocena zgodności z art. 385¹ § 1 k.c. postanowień dotyczących wysokości opłat likwidacyjnych.

Klauzula nr 2161

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 14 maja 2010 r. (sygn. akt VI ACa 1175/09), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 29 czerwca 2009 r. (sygn. akt XVII AmC 274/09), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez UNIQA Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna (koszt wykupu środków zgromadzonych na ORJU składek regularnych) - przy dokonaniu całkowitego lub częściowego wykupu certyfikatu ubezpieczeniowego - 100% jeżeli składki regularne były łącznie opłacane krócej niż 1 rok”.

W uzasadnieniu wyroku Sąd stwierdził, że „w istocie ubezpieczyciel przewidział tu dla ubezpieczonego swoistą sankcję za rezygnację z dalszego kontynuowania umowy bez powiązania jej

⁸ Tak Rzecznik Finansowy w raporcie pt. „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym” Część II, Warszawa, marzec 2016 r., s.29 - raport dostępny na <https://rf.gov.pl/>

z realnie poniesionymi wydatkami, w przypadku zawarcia ubezpieczenia na rzecz konkretnej osoby, przy czym ma owo zastrzeżenie charakter uniwersalny, tzn. jest całkowicie niezależne od wartości posiadanych przez ubezpieczonego jednostek uczestnictwa. Tak sformułowane postanowienie narusza dobre obyczaje, gdyż sankcjonuje przejście przez ubezpieczyciela całości wykupionych środków w całkowitym oderwaniu od skali poniesionych przez ten podmiot wydatków. Nie wystarcza tu ogólnikowe powołanie się na rzekomo powszechnie znany fakt, że koszt wykupu alokowanych środków jest w pierwszych latach trwania umowy ubezpieczenia wyższy niż w następnych z uwagi na wyższe opłaty manipulacyjne. Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter”.

Klauzula nr 3834

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 26 czerwca 2012 r. (sygn. akt VI ACa 87/12), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 7 listopada 2011 r. (sygn. akt XVII AmC 1704/09), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna jest pobierana w wysokości wskazanej w tabeli poniższej: Rok Polisowy, w którym jest pobierana Wysokość opłaty likwidacyjnej opłata likwidacyjna od środków stanowiąca procent środków wypłacanych z Subkonta Składek Regularnych

1. - 99%
2. - 99%
3. - 80%
4. - 70%
5. - 60%
6. - 50%
7. - 40%
8. - 30%
9. - 20%
10. - 10%”.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny stwierdził, że „Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter. Znaczna część kosztów funkcjonowania pozwanej oraz jej ryzyko jest bowiem pokrywane przez konsumenta w ramach szeregu innych opłat pobieranych przez pozwaną (...), takich jak opłata wstępna, opłata za zarządzanie, czy opłata administracyjna. Wysokość opłaty likwidacyjnej powinna być uzależniona jedynie od kosztów jakie pozwana ponosi w związku z wygaśnięciem umowy ubezpieczenia i wykupem Jednostek Uczestnictwa. Tymczasem (...), przy określeniu wysokości tej opłaty strona pozwana bierze pod uwagę wszystkie koszty jej działalności, w większości już pokryte przez ubezpieczonego w ramach innych opłat”.

Klauzula nr 4632

Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie sygn. akt XVII AmC 974/10 uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna pobierana z Subkonta Składek regularnych, poprzez umorzenie Jednostek Uczestnictwa, przed Całkowitą Wypłatą, w razie wygaśnięcia Umowy Ubezpieczenia [...] oraz tej

części Częściowej Wypłaty z Subkonta Składek regularnych, która powoduje, że Wartość Subkonta Składek Regularnych staje się niższa od kwoty odpowiadającej Statusowi Polisy Opłaconej przed wskazaną poniżej Rocznicą Polisy, w następującej wysokości:

- od dnia poprzedzającego 1. Rocznicę Polisy - 100,0%
- od 2. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 3. Rocznicę Polisy - 80,0%
- od 3 Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 4 Rocznicę Polisy - 70,0%
- od 4. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 5 Rocznicę Polisy - 60,0%
- od 5. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 6 Rocznicę Polisy - 50,0%
- od 6. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 7. Rocznicę Polisy - 40,0%
- od 7. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 8. Rocznicę Polisy - 30,0%
- od 8 Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 9. Rocznicę Polisy - 20,0%
- od 9. Rocznicy Polisy do dnia poprzedzającego 10. Rocznicę Polisy - 10,0%
- od 10. Rocznicy Polisy - 0%”.

Jak argumentował Sąd, „postanowienia umowne wzorca stosowanego przez pozwanego, w sposób nieusprawiedliwiony nakładają na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione”.

Klauzula nr 5608

Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w wyroku z dnia 9 stycznia 2012 r. (sygn. akt XVII AmC 355/11) uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez Nordea Polska Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy - ogólnych warunków ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, dotyczącego pobierania przez pozwanego, w razie wypowiedzenia umowy, opłaty likwidacyjnej za realizację wykupu jednostek funduszu zgromadzonych na rachunku podstawowym ubezpieczonego w następującej wysokości:

„w I Roku Polisowym - 100%, w II Roku Polisowym - 100%, w III Roku Polisowym - 70%, IV Roku Polisowym - 60 %, V Roku Polisowym - 50 %, VI Roku Polisowym - 40%, VII Roku Polisowym - 30%, VIII Roku Polisowym - 20%, IX Roku Polisowym - 10%, X Roku Polisowym - 5%”.

W ocenie Sądu „postanowienie umowne przewidujące obowiązek spełnienia przez konsumenta na rzecz oferenta świadczenia, bez określenia jego charakteru lub ewentualnego świadczenia wzajemnego jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumentów. (...) objęte pozwem postanowienie umowne wzorca stosowanego przez pozwaną, zdaniem Sądu, w sposób nieusprawiedliwiony nakłada na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione. Godzi to w zasadę równowagi kontraktowej stron, uniemożliwiając konsumentowi ochronę jego praw. Pozwana dysponuje natomiast prostym mechanizmem naliczania tej opłaty i fizycznego jej pobierania w drodze potrąceń”.

5. Stanowisko Prezesa Urzędu

5.1. Niedozwolony charakter postanowień umownych określających możliwość pobierania przez przedsiębiorcę opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk

Analiza treści postanowień „Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi Generali OmniProfit Premium. Długoterminowy program inwestycyjny ze

składką regularną”, które dotyczą zasad pobierania oraz ustalania opłat związanych z rozwiązaniem umowy prowadzi do jednoznacznej konkluzji, że spełniają one przesłanki uznania za niedozwolone postanowienie umowne, stosownie do przepisu art. 385¹ § 1 k.c.

a) Relacja przedsiębiorca - konsument

W niniejszej sprawie nie ulega wątpliwości, że analizowane postanowienia dotyczą umowy zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem. Stronami czynności prawnej są zakład ubezpieczeń oraz konsument. Jednocześnie na podstawie pism procesowych Powódki i Pozwanej można przyjąć, że status Powódki jako konsumenta wydaje się w niniejszej sprawie niekwestionowany.

b) Brak indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych

Przepis art. 385¹ § 3 k.c. nakazuje uznać za nieuzgodnione indywidualnie „te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. Dokonanie oceny, czy postanowienie było indywidualnie negocjowane wymaga zatem zbadania okoliczności związanych z procesem kontraktowania. Jeśli przy zawieraniu umowy postanowienia nie były między stronami negocjowane, zostały przez przedsiębiorcę ustalone jednostronnie i konsument nie miał rzeczywistego wpływu na ich treść, to należy uznać, że nie były indywidualnie uzgodnione. Taka sytuacja ma miejsce najczęściej wtedy, gdy przedsiębiorca w obrocie z konsumentami posługuje się ogólnie ustalonymi wzorcami umowy (wtedy postanowienie jest zawarte we wzorcu umowy), ale może też mieć miejsce wtedy, gdy postanowienie zostaje przejęte do umowy ze wzorca umownego (jest narzucone).

Nie ulega wątpliwości, że umowa zawarta przez Powódkę z Generali stanowi przykład tzw. umowy adhezyjnej, czyli takiej, w której warunki umowne określone są jednostronnie przez przedsiębiorcę. Konsumentowi pozostaje jedynie podjęcie decyzji, czy do umowy przystąpić. Przy zawieraniu umów z konsumentami Pozwana posługuje się opracowanym przez siebie wzorcem umownym, dlatego możliwości negocjacyjne osoby przystępującej do umowy są ograniczone lub wręcz ich nie ma. Złożenie wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia nie może być uznane za tożsame z indywidualnym uzgodnieniem treści postanowień określających wysokość oraz możliwość pobrania opłaty związanej z rozwiązaniem umowy.

Zgodnie z art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje, co w praktyce oznacza konieczność udowodnienia tej przesłanki przez przedsiębiorcę.

c) Kwestionowane postanowienia nie określają głównego świadczenia stron

W świetle art. 385¹ § 1 k.c. nie można uznać za niedozwolone tych postanowień umowy, które określają główne świadczenia stron, chyba, że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Analiza kwestionowanych postanowień wymaga więc oceny, czy postanowienia określające sposób pobierania oraz wysokość opłat zatrzymywanych przez Pozwaną w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy, można uznać za główne świadczenie stron.

Zdaniem Prezesa Urzędu postanowienia określające zasady ustalania opłaty pobieranej w przypadku wykupu całkowitego albo częściowego nie są postanowieniami określającymi główne świadczenie stron.

Wskazać należy, że art. 385¹ § 1 k.c. ustanawia wyjątek od zasady kontroli treści nieuczciwych warunków, w związku z czym powinien on ulegać wykładni zawężającej, o czym wypowiedział się Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁹. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazał również, że w przypadku wystąpienia trudności w prawidłowym zdefiniowaniu świadczenia głównego, wszelkie wątpliwości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta¹⁰.

⁹ Wyrok TSUE w sprawie Matei vs S.C. Volksbank Romania SA, sygn. akt C-143/13, p. 49.

¹⁰ Wyrok TSUE w sprawie Jean-Claude Van Hove vs CNP Assurances SA, sygn. akt C-96/14, p. 49.

Jak przytoczono we wcześniejszej części niniejszego poglądu, w niniejszej umowie głównym świadczeniem stron jest dokonanie wpłaty składki przez ubezpieczonego i wypłata świadczenia w przypadku wystąpienia zdarzenia ubezpieczonego przez Pozwaną. Zdarzeniem ubezpieczeniowym, w sytuacji wystąpienia którego następuje wypłata świadczenia, jest - zgodnie z art. § 30 ust. 1, 2 i 3 OWU - śmierć ubezpieczonego, śmierć ubezpieczonego wyniku nieszczęśliwego wypadku, zdiagnozowanie u ubezpieczonego Choroby śmiertelnej lub śmierć ubezpieczonego, która nastąpiła po wypłacie świadczenia z tytułu Choroby śmiertelnej. Natomiast zgodnie z art. § 30 ust. 1, 2 i 3 OWU świadczenie ubezpieczeniowe stanowi (w zależności od zdarzenia, które wystąpiło) suma ubezpieczenia powiększona o wartość dodatkową, o ile taka wartość dodatkowa zaistnieje lub suma ubezpieczenia lub świadczenie w wysokości 50% Wartości polisy. **Tym samym, tylko postanowienia określające wysokość składki oraz wartości jakie zostaną wypłacone w sytuacji zajścia tych zdarzeń, mogą zostać uznane za określające główne świadczenia stron.**

Zgodnie z powyższym stanowiskiem spór dotyczący wartości wypłaconej w innych okolicznościach niż wystąpienie zdarzenia ubezpieczeniowego nie może być uznany za spór dotyczący świadczenia głównego. Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy w Łodzi w wyroku z dnia 19 marca 2015 r. (sygn. akt III Ca 1539/14), regulacja dotycząca skutków rozwiązania umowy przed czasem, nie ma charakteru konstytutywnego dla tej umowy. Określenie zasad dotyczących ponoszenia opłat za rozwiązanie umowy przed czasem pozostaje bez wpływu na charakter umowy czy skuteczność jej zawarcia.

Ponadto, uznanie postanowień określających wysokość oraz obowiązek ponoszenia opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem w poszczególnych latach umowy ubezpieczenia z ufk za postanowienia określające główne świadczenia stron, oznaczałoby, że konsument zawiera taką umowę w celu jej przedwczesnego rozwiązania pomimo ryzyka poniesienia kosztów takiego rozwiązania, w tym prawdopodobieństwa utraty całości dokonanych wpłat.

O niemożności uznania wartości wypłaconej w sytuacji rozwiązania umowy za główne świadczenie stron świadczą również zmiany legislacyjne wynikające z ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Powyższa ustawa posługuje się dwoma odrębnymi sformułowaniami - „świadczeniem z umowy ubezpieczenia” oraz „wartością wykupu”, w związku z czym - zgodnie z wykładnią językową - należy oba pojęcia rozumieć odrębnie.

W tym miejscu warto wskazać, że szczegółową analizę, zgodnie z którą nie można za świadczenie główne uznać wartości wypłaconej po potrąceniu z wartości polisy określonych opłat z tytułu likwidacji funduszy oraz dokonania wykupu, zawarł również Rzecznik Finansowy w istotnym poglądzie z dnia 17 listopada 2015 r. przedstawionym Sądowi Najwyższemu w sprawie o sygnaturze III CZP 87/15¹¹.

d) Sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta

Jako dobre obyczaje należy rozumieć normy postępowania niesprzeczne z etyką, moralnością czy społecznymi obyczajami. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2005 r. (sygn. akt I CK 832/04) wskazano, że za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać wprowadzenie klauzul godzących w równowagę kontraktową, zaś rażące naruszenie interesów konsumenta polega na nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku umownym.

W niniejszej sprawie brak równowagi kontraktowej stron wyrażający się w możliwości arbitralnego decydowania przez Pozwaną o zatrzymaniu przez nią całości lub części wartości rachunku w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem okresu, wskazanego w OWU, świadczy o jego sprzeczności z dobrymi obyczajami. Rażące naruszenie interesów konsumenta przejawia się natomiast w daleko idącej dysproporcji praw i obowiązków stron umowy na niekorzyść konsumenta.

Za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać takie ukształtowanie stosunku prawnego z konsumentem, który w wyniku rozwiązania umowy traci znaczną część ze zgromadzonych na

¹¹ Pogląd dostępny na http://rf.gov.pl/pdf/poglad_SN_ufk_18.11.2015.pdf/.

rachunku środków. Nieuzasadnione jest bowiem obciążanie konsumenta wygórowanymi kosztami, niezwiązanymi z rzeczywistymi kosztami ponoszonymi przez przedsiębiorcę w tym zakresie. Zdaniem Prezesa Urzędu wysokości zatrzymywanej przez Pozwaną kwoty nie tłumaczy konieczność rozliczenia kosztów takich jak: prowizje dla pośredników, koszty wystawienia polis czy reklamy i promocji produktów ubezpieczeniowych. Mechanizm naliczania kosztów związanych z rozwiązaniem polisy jest bowiem taki sam bez względu, przykładowo, na wysokość wpłacanych składek. Uzasadnieniem takiego mechanizmu nie jest również założenie długotrwałego stosunku prawnego, który, jak wskazuje Pozwana, służy tak naprawdę jedynie amortyzacji kosztów akwizycji. Podsumowując, fakt, że Pozwana faktycznie poniosła koszty związane z zawarciem umów ubezpieczenia, nie powinien usprawiedliwiać przerzucenia odpowiedzialności za poniesienie tych kosztów na konsumenta.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że Pozwana w trakcie trwania ochrony ubezpieczeniowej, pobiera szereg innych opłat związanych z wykonywaniem umowy, w szczególności: opłatę administracyjną i opłatę za zarządzanie, które powinny kompensować koszty wykonywania umowy. Istotny jest przy tym sposób pobierania tych opłat. Co do zasady są one pobierane miesięcznie poprzez dokonanie odpisu odpowiedniej liczby jednostek zewidencjonowanych na rachunku. W konsekwencji, z każdym miesiącem zmniejsza się liczba jednostek uczestnictwa posiadanych przez konsumenta. Można więc stwierdzić, że Pozwana określiła wartość opłat i składek w taki sposób, by zapewnić sobie środki na pokrycie powstałych kosztów z tytułu zawarcia umowy w sytuacji, gdy konsument rozwiąże umowę przed określonym w OWU terminem.

W tym miejscu przywołać należy orzeczenia, w których sądy stwierdzają, że mobilizacja i zachęcanie klientów do kontynuowania umowy w dłuższym horyzoncie czasowym nie może polegać na sankcjonowaniu, w przypadku wypowiedzenia przez nich umowy, utratą znacznej części wpłaconych środków finansowych¹². Ustalenie przez Pozwaną wysokich kosztów rezygnacji z kontynuowania umowy może sprawić, że właśnie przez ryzyko utraty znacznej części zgromadzonych oszczędności może skłaniać konsumenta do dalszego opłacania składek, a w konsekwencji, ograniczać jego uprawnienie do wypowiedzenia umowy. Jednostki uczestnictwa ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego nabywane za wpłacone składki mają charakter inwestycyjny. Konsument ma możliwość śledzenia ich ceny, a więc wartości rachunku. W wyniku obserwacji zachodzących zmian w funduszach konsument może uznać, że nie ma możliwości osiągnięcia zysku, a wręcz należy przewidywać poniesienie straty i w związku z tym może on podjąć decyzję o rozwiązaniu umowy i wypłacie wartości rachunku - jednakże sposób obliczania wartości wykupu może skutecznie zniechęcać do tego. Koszty jakie musiałby ponieść z tytułu potrąceń są na tyle duże, że w sposób znaczny obniżyłoby to wypłatę, co mogłoby zostać uznane za nieopłacalne (w pierwszym roku opłata dystrybucyjna została określona jako 120% składki pierwszorocznej, a więc więcej niż konsument wpłacił). W efekcie tego konsument podejmie decyzję zupełnie inną, niż gdyby nie było pobieranych tak wysokich opłat. Należy zauważyć, że gdyby nie były potrącane tak wysokie wartości z tytułu rozwiązania, konsument miałby możliwość dokonania oceny skutków jakie wynikają z realizacji umów i podjęcia racjonalnej decyzji o wycofaniu środków z ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego.

Ponadto, w niniejszej sprawie konsument nie ma możliwości zweryfikowania, dlaczego opłata z tytułu całkowitego wykupu przewidziana dla poszczególnych lat trwania umowy została określona w takiej, a nie w innej wysokości. Stawki opłaty zostały arbitralnie narzucone przez Pozwaną. Konsument nie wie więc również, czy środki zostały zatrzymane przez Pozwaną w wysokości ekwiwalentnej i uzasadnionej, nie może zweryfikować wysokości pobranej opłaty.

Za sprzeczny z dobrymi obyczajami należy uznać również sam mechanizm ustalania wartości wykupu, który zabezpiecza jedynie interes przedsiębiorcy. Pozwana bowiem, po rozwiązaniu umowy, w sposób automatyczny potrąca na swoją rzecz część wartości rachunku. Oznacza to, że przedsiębiorca dysponuje narzędziami, które zapewniają mu dokonanie potrąceń w wysokości go satysfakcjonującej. Konsument nie jest o tym w żaden sposób informowany przed dokonaniem wypłaty czy wzywany do uiszczenia odpowiedniej kwoty, przez co nieraz o pobraniu opłaty czy pomniejszeniu wartości wykupu

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 września 2012 r., sygn. akt VI ACa 458/12; wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 24 maja 2016 r., sygn. akt III Ca 166/16.

dowiaduje się on dopiero po fakcie ich dokonania. Prosty mechanizm potrąceń jest więc wygodny dla Pozwanej i jednocześnie uniemożliwia konsumentowi zareagowanie na tę praktykę.

O sprzeczności z dobrymi obyczajami postanowień zawartych w umowie, Prezes Urzędu wypowiedział się już w Decyzji zobowiązującej wydanej wobec Pozwanej. W przedmiotowej Decyzji dobre obyczaje zostały zdefiniowane jako nakaz kształtowania takich warunków umownych, które w nadmierny sposób nie uprzywilejowywałyby tylko jednej, silniejszej strony zobowiązania, czyli przedsiębiorcy. Zdaniem Prezesa Urzędu Generali powinna tak przygotować warunki kontraktu, aby rozkład ciężaru i ryzyka związanego z wykonywaniem umowy nie był istotnie zniekształcony na niekorzyść konsumenta. Konsument ma prawo wymagać, aby konstrukcja produktu dopasowana była do jego potrzeb i wymagań, a w przypadku, gdy tak nie jest, powinien mieć możliwość jej wypowiedzenia.

Rażące naruszenie interesu konsumenta przejawia się w wykorzystaniu jego słabszej pozycji w analizowanym stosunku umownym. Zakwestionowane postanowienia nie uwzględniają i nie zabezpieczają interesu konsumenta, co prowadzi do ukształtowania stosunku zobowiązaniowego w sposób nierównorzędny i rażąco dla niego niekorzystny. To na konsumenta został przerzucony ciężar finansowy zawartej umowy, prowadząc do uprzywilejowanej pozycji zakładu ubezpieczeń względem konsumenta.

5.2. Skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego

a) Niezwiązanie stron abuzywnymi postanowieniami umownymi

Regulacja przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych, a zwłaszcza art. 385¹ k.c., nie pozostawia wątpliwości, że **postanowienia dotknięte abuzywnością „nie wiążą konsumenta”**. Należy stwierdzić, że dane postanowienie **przestaje wiązać już w chwili zawarcia umowy**. Oznacza to, że postanowienie takie nie stanowi elementu treści stosunku prawnego i nie może być uwzględniane przy rozpoznawaniu spraw związanych z jego realizacją. Podstawowe zatem znaczenie dla urzeczywistnienia przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych oraz uchronienia konsumentów przed skutkami ich stosowania ma poziom świadomości organów stosujących prawo¹³.

Zgodnie z poglądem wyrażonym powszechnie w doktrynie¹⁴ orzeczenie sądu, który stwierdza niedozwolony charakter postanowienia umownego, ma charakter **deklaratywny**, zarówno wówczas, gdy sąd orzeka w ramach kontroli incydentalnej, jak i wtedy, gdy dokonuje kontroli abstrakcyjnej. Orzeczenia sądowe deklaratoryjne potwierdzają istnienie prawa lub obowiązku¹⁵. Zgodnie z opinią ugruntowaną w doktrynie, orzeczenie o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone ma jedynie charakter deklaratoryjny, zaś analizowane postanowienie wzorca jest bezskuteczne *ex tunc*¹⁶. Powyższe potwierdza, że **niedozwolone postanowienia umowne są bezskuteczne w stosunku do konsumentów od początku zawarcia umowy**.

b) Brak wpływu okoliczności wykonywania umowy oraz zmian umowy na ocenę abuzywności

Dla dokonywanej oceny miarodajne są jedynie okoliczności występujące w chwili zawarcia umowy, a konsekwencje jej późniejszego wykonywania (w szczególności wysokość powstałej lub mogącej ewentualnie powstać szkody) nie mogą wpływać na tę ocenę¹⁷. Podobnie winno się zatem rozpatrywać przesłanki stwierdzenia rażącego naruszenia interesów konsumentów. **Rażące naruszenie interesów konsumentów należy uznać za wadę pierwotną istniejącą w momencie zawierania umowy, dla oceny której okoliczności powstałe później - na etapie jej wykonywania - nie powinny mieć znaczenia.**

¹³ M. Skory, Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta, LEX 50185.

¹⁴ A. Olejniczak, Komentarz do art. 385¹ Kodeksu cywilnego, 2014 r.; M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: Możliwość i sposoby eliminacji z obrotu prawnego postanowień umownych uznanych przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za abuzywne, Warszawa 2015 r.

¹⁵ Z. Banaszczyk, Rozdział XII. Stosunek cywilnoprawny [w:] Prawo cywilne - część ogólna pod red. M. Safjana, wyd. Beck, Warszawa 2007, s. 898.

¹⁶ M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: Możliwość i..., *op cit.*

¹⁷ Komentarz do art. 385² k.c. - Kodeks cywilny. Komentarz red. prof. dr hab. Edward Gniewek, prof. dr hab. Piotr Machnikowski, CH Beck wyd.6, Warszawa 2014, str. 698.

Powyżej wskazana interpretacja **zgodna jest z intencją ustawodawcy europejskiego**. Przepis art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE L.1993.95.29) w brzmieniu sprostowanym¹⁸ stanowi o tym, że nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, **w momencie zawarcia umowy**, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

Dla oceny abuzywności postanowień umownych decydujący jest zatem moment zawarcia umowy.

Należy zauważyć, że zgodnie z treścią art. 385¹ § 1 k.c., jako abuzywne mogą być oceniane wyłącznie te postanowienia, które określają prawa lub obowiązki stron. Takimi postanowieniami są postanowienia nakładające na konsumentów obowiązek uiszczenia opłaty w związku z rozwiązaniem umowy. To właśnie wskazane postanowienia powinny być przedmiotem kontroli. Postanowienia dotyczące wysokości pobieranej opłaty mają charakter jedynie „uzupełniający” w stosunku do postanowień nakładających obowiązek poniesienia opłaty. Zgodnie z treścią przepisów oceny abuzywności dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. W związku z powyższym, bez znaczenia dla oceny postanowień określających obowiązek poniesienia opłaty z tytułu rozwiązania umowy pozostaje fakt, iż Pozwana wypłaciła zmienioną wartość wykupu (w wysokości wyższej niż przewidywały warunki ubezpieczenia) i to, czy wypłata nastąpiła w oparciu o wskaźniki określone w Decyzji Prezesa UOKiK, czy też w oparciu o ustalenia dotyczące wysokości opłaty wynikające z zawartego między stronami aneksu do umowy zawartego w wykonaniu Decyzji. **Zastosowanie nowych zasad obliczania wysokości opłaty pobieranej w przypadku rozwiązania umowy niezależnie, czy w oparciu o wytyczne wynikające z Decyzji, czy w oparciu o zawarty aneks, nie może wykluczyć możliwości stwierdzenia abuzywnego charakteru postanowienia określającego obowiązek ponoszenia opłat związanych z wcześniejszym rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk, które, jak już wskazano, nie wiąże stron od momentu zawarcia umowy.**

W związku z tym, iż postanowienia abuzywne nie wiążą konsumentów od chwili zawarcia umowy, nie istnieje możliwość dokonania ich zmiany w czasie obowiązywania umowy ani przez sąd, ani przez Prezesa Urzędu. **Celem aneksu**, który konsument podpisał w związku z wydaną Decyzją, **nie jest ukształtowanie na nowo warunków pierwotnie zawartej umowy, lecz jedynie zobowiązanie się Pozwanej do niekorzystania z postanowienia OWU określającego wysokość opłaty związanej z rozwiązaniem umowy w zakresie przekraczającym wartość wskazaną w Decyzji, przy pozostawieniu konsumentowi możliwości kwestionowania opłaty przed sądem w odniesieniu do zatrzymanej kwoty**. Należy przy tym zauważyć, że aneks dotyczy jedynie wysokości zatrzymywanej opłaty, nie ingerując przy tym w postanowienia wzorca określające obowiązek jej poniesienia, które należy ocenić jako abuzywne. Zastosowanie w umowie postanowienia abuzywnego powoduje, że w tym zakresie umowa między stronami jest od początku bezskuteczna, a zmiany następujące po zawarciu umowy nie powodują, że klauzula przestaje być abuzywna. Taki pogląd zaprezentował Sąd Okręgowy we Wrocławiu w wyroku z dnia 20 marca 2013 r. (sygn. II Ca 1481/12). Pogląd taki prezentuje także Rzecznik Finansowy¹⁹, który słusznie wskazuje, że na możliwość oceny abuzywności postanowienia nie wpływają okoliczności zaistniałe po zawarciu umowy takie jak dostosowanie umowy do nowych przepisów prawa, sposób wykonywania umowy przez przedsiębiorcę, ani też zawarcie aneksu do umowy. Uzależnienie uznania postanowienia umownego za niedozwolone od okoliczności występujących po zawarciu umowy prowadzić może bowiem do absurdu wniosku, że w jednym okresie kwestionowane postanowienie należałoby uznać za abuzywne, zaś w innym nie, a ponadto dopuszczałoby wielokrotne badanie tej samej klauzuli umownej w całym okresie obowiązywania umowy. Należy dążyć do tego, aby wynik testu abuzywności był zawsze taki sam, niezależnie od tego, w którym momencie po zawarciu umowy konsument wniesie powództwo. Polskie przepisy nie przewidują możliwości badania abuzywności postanowienia umownego w świetle okoliczności, które

¹⁸ Por. Sprostowanie do dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich Dz.U.UE L.2016.276.17, Polskie wydanie specjalne, rozdział 15, tom 2, s. 288.

¹⁹ Por. wniosek o rozstrzygnięcie rozbieżności w wykładni prawa z dnia 3 kwietnia 2017 r. skierowany przez Rzecznika Finansowego do Sądu Najwyższego s. 17-21, 30-31, 54-55 - dokument dostępny na https://rf.gov.pl/pdf/Wniosek_SN_klauzule_abuzywne.pdf

zaistniały po zawarciu umowy, a zatem decydującym momentem oceny abuzywności postanowienia jest każdorazowo moment zawarcia umowy.

Należy jeszcze raz podkreślić, iż aneksowanie umów, które nastąpiło w wyniku wykonania przez Pozwaną Decyzji Prezesa Urzędu nie ma wpływu na ocenę abuzywności kwestionowanych postanowień. Jednocześnie, mając na uwadze okoliczności sprawy należy przyjąć, że aneksowanie umów miało na celu jedynie umowne uzgodnienie przez strony, w jaki sposób przywrócona zostanie równowaga kontraktowa, która została zaburzona na skutek stosowania niedozwolonego postanowienia, a zatem w jaki sposób zostaną usunięte skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego. W tym rozumieniu **zgoda konsumenta na zawarcie aneksu, który ogranicza skutki stosowania niedozwolonego postanowienia nie jest równoznaczna z tym, że konsument zawarł nową umowę i zrzekł się możliwości dochodzenia swoich roszczeń w pełnej wysokości.** Dla oceny oświadczenia konsumenta o wyrażeniu zgody na zawarcie aneksu istotne są okoliczności, w jakich zgoda została wyrażona. Zgodnie z art. 65 §1 k.c. oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. Zgodnie z art. 65 §2 k.c. w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach wielokrotnie wyrażał pogląd, że w świetle [art. 65 §2](#) k.c. wykładnia umowy wymaga analizy zgodnego zamiaru stron i celu umowy i należy jej dokonywać z uwzględnieniem kontekstu sytuacyjnego, czyli okoliczności, w których oświadczenia stron zostały złożone. Oznacza to, że sąd, kierując się wynikającymi z [art. 65](#) k.c. dyrektywami wykładni umowy, powinien brać pod uwagę nie tylko postanowienia umowy, lecz również kontekst faktyczny, w którym umowę zawierano²⁰. Wskazany pogląd Sądu Najwyższego spotkał się również z aprobatą w piśmiennictwie²¹. Mając powyższe na uwadze należy zauważyć, że w Decyzji nr RŁO 12/2015 Prezes Urzędu wyraźnie wskazał, że - cyt: „(...) *zaakceptowanie aneksu/porozumienia nie wyłącza możliwości kwestionowania przez konsumenta, w szczególności w ramach sądowej kontroli incydentalnej, postanowienia umowy określającego sposób obliczania wartości wykupu. Warto w tym miejscu podkreślić, iż w przypadku podpisania przez konsumenta aneksu/porozumienia Generali nie uzna powyższego za zamknięcie drogi do dochodzenia przez konsumentów dalszych roszczeń dotyczących wartości wykupu. Oznacza to, że konsument może dochodzić zwrotu całej zatrzymanej przez Generali kwoty.*” (s. 52). Decyzja stała się prawomocna w dniu 23 stycznia 2016 r. Treść decyzji była publikowana na stronie internetowej Generali (por. pkt I.G Decyzji, s. 10-11 Decyzji). Zgodnie z Decyzją nr RŁO 12/2015 Generali było zobowiązane do przesłania konsumentom propozycji zawarcia aneksu do umowy łącznie z komunikatem zawierającym informację o treści - cyt.: „*Niezależnie od powyższego informujemy, że zawarcie aneksu do umowy nie może być interpretowane jako wyłączające ani ograniczające uprawnień Klienta do dochodzenia dalej idących roszczeń dotyczących wysokości pobieranych opłat w przypadku całkowitego lub częściowego wykupu wartości polisy, na drodze cywilnoprawnej.*” (por. pkt I.C Decyzji, s. 3-4 Decyzji). Komunikat o takiej treści był również publikowany na stronie internetowej Generali (por. pkt I.F Decyzji, s. 8-9 Decyzji). Warunki zobowiązania nie zostały narzucone przez Prezesa Urzędu, lecz były zaproponowane przez Generali lub zostały ustalone w ramach wymiany korespondencji pomiędzy Prezesem Urzędu a Generali. **Na etapie formułowania zobowiązania Generali prezentowała jednoznaczny sposób interpretacji podpisania przez konsumentów aneksu (por. s. 42-52 Decyzji) i był on inny niż przedstawiany w niniejszym postępowaniu sądowym (str. 42-52 Decyzji).** Mając na uwadze okoliczności wydania Decyzji i zawierania aneksów należy zatem przyjąć, że celem propozycji podpisania aneksów, którą Pozwana przedłożyła Powódce będącej konsumentem wykonując Decyzję Prezesa Urzędu, było polepszenie sytuacji konsumenta będącego stroną umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawartych z Generali. Polepszenie sytuacji polegać miało na tym, że Generali dobrowolnie ograniczy wysokość opłat pobieranych w przypadku częściowego lub całkowitego wykupu wartości polisy do poziomu uzgodnionego w Prezesem Urzędu. W rezultacie, w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, konsument, który podpisze aneks skorzysta z preferencyjnych względem

²⁰ Por. wyrok SN z dnia 8 lipca 2004 r., sygn. [IV CK 582/03](#), LEX nr 188466, wyrok SN z 12 kwietnia 2013 r. sygn. [IV CSK 569/12](#), LEX nr 1324323, wyrok SN z dnia 16 stycznia 2013 r., sygn. [II CSK 302/12](#), LEX nr 1288635.

²¹ Por. W. Robaczyński - komentarz do art. 65 k.c. (w:) Książak P. (red.), Pyziak-Szafnicka M. (red.), Kodeks cywilny - część ogólna, wydanie II, Lex 2014.

OWU zasad rozliczenia umowy bez konieczności wszczynania sporu sądowego przeciwko Generali. Konsument, który podpisze aneks, lecz będzie chciał dochodzić dalej idących roszczeń, będzie mógł to uczynić poprzez skierowanie sprawy na drogę sądową. Podpisane przez konsumentów aneksy nie stanowią zatem ugody, która zamyka rozliczenia z Generali, ale są jedynie podstawą uzyskania przez konsumentów bezspornej, tj. uzgodnionej między Prezesem Urzędu a Generali, części świadczenia. W tym zakresie wypłata świadczenia przez Generali na podstawie aneksu wykazuje podobieństwo z wypłatą bezspornej części świadczenia na podstawie art. 817 § 2 k.c. Z przywołanego przepisu wynika, że zakład ubezpieczeń zobowiązany jest do zapłaty w określonym terminie bezspornej części świadczenia. Wypłata kwoty bezspornej nie stanowi pełnego zaspokojenia roszczeń, a zatem jej przyjęcie nie zamyka osobie uprawnionej drogi do dochodzenia dalszych roszczeń.

Należy mieć nadto na uwadze, że gdyby Powód był poinformowany, że podpisanie aneksu, którego treść nie została przez niego indywidualnie uzgodniona z Pozwaną, uniemożliwia mu dalsze dochodzenie roszczeń to możliwe, że nie podpisałby aneksu i podjąłby mediacje w celu zawarcia z Generali indywidualnej ugody ustalającej warunki korzystniejsze niż wynika to z aneksu. W ocenie Prezesa Urzędu dopiero zawarcie ugody, której warunki są indywidualnie wynegocjowane i dotyczą pełnej, satysfakcjonującej konsumenta kwoty można uznać za pozasądowe zakończenie sporu w sposób, który wyczerpuje wzajemne roszczenia. Prezes Urzędu wskazuje, że gdyby nawet przyjął argumentację, iż zawarcie aneksu powoduje zmianę umowy (ukształtowanie umowy na nowo), to powyższe nie może przesądzić o wyłączeniu uprawnień Powódki do dochodzenia dalej idących roszczeń. Co istotne, treść aneksu nie była wynikiem indywidualnych uzgodnień między stronami umowy. Obowiązek ograniczenia wysokości opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem umowy został określony w Decyzji Prezesa Urzędu. Zaproponowanie nowych warunków Powódce nie było wyrazem wyłącznej woli Generali, a jedynie wykonaniem Decyzji. Powódka mogła natomiast jedynie podpisać przedmiotowy aneks lub też nie - warunki obniżenia opłaty nie były z nią negocjowane. Ponadto postanowienia nakładające na Powódkę obowiązek poniesienia opłaty nie są przedmiotem aneksu, w tym zakresie strony umowy musiałyby zatem sięgnąć do pierwotnej treści postanowień wzorca umowy. Aneks dotyczył jedynie wysokości zatrzymanej opłaty likwidacyjnej. Przy przyjęciu założenia ukształtowania umowy na nowo, zmianom uległyby zatem jedynie wskaźniki określające wysokość pobieranej opłaty. Wszystkie wskazane powyżej okoliczności powodują, iż ocena abuzywności postanowień umowy określających opłaty związane z rozwiązaniem umowy przed określonym w OWU terminie pozostaje otwarta.

Prezes Urzędu podkreśla ponownie, że ocena abuzywności postanowień nakładających na Powódkę obowiązek uiszczenia opłaty w związku z rozwiązaniem umowy powinna być dokonywana przy uwzględnieniu okoliczności z chwili zawarcia umowy, a więc przy uwzględnieniu wysokości opłaty oraz mechanizmów jej wyliczania i pobierania, które były pierwotnie wskazane w umowie.

Podsumowując, momentem oceny abuzywności postanowienia jest moment zawarcia umowy. Niedozwolone postanowienia umowne są bezskuteczne w stosunku do konsumenta od początku zawarcia umowy. Podpisanie przez Powódkę aneksu do umowy na skutek wykonania przez Generali Decyzji Prezesa Urzędu nie wpływa na uprawnienia Powódki, która w dalszym ciągu ma możliwość kwestionowania postanowienia nakładającego obowiązek poniesienia opłaty związanej z rozwiązaniem umowy, odwołując się do treści umowy z chwili jej zawarcia. Podpisanie aneksu nie może być zatem rozumiane jako zastąpienie dotychczasowego obowiązku poniesienia opłaty likwidacyjnej wynikającego z OWU nowym zobowiązaniem wynikającym z aneksu, gdyż to powodowałoby wyłączenie odstrasżającego skutku stosowania klauzul abuzywnych. Skutkiem podpisania aneksu jest niekorzystanie z postanowienia OWU określającego wysokość opłaty związanej z rozwiązaniem umowy w zakresie przekraczającym wartość wskazaną w Decyzji. **Przy podpisaniu aneksu chodziło zatem jedynie o zgodę Powódki na dobrowolne zaspokojenie przez Pozwaną części jej roszczeń.** Stanowisko, iż zawarcie aneksu wyłącza możliwość dochodzenia dalszych roszczeń prowadzi do bezpodstawnego przypisania konsumentowi woli zrzeczenia się reszty należnych mu świadczeń i jest sprzeczne wprost z treścią Decyzji.

5.3. Kwota zatrzymana przez Pozwaną stanowiąca świadczenie nienależne

Powyższe rozważania, w szczególności stwierdzenie, że postanowienia abuzywne nie wiążą stron, prowadzą do wniosku, zgodnie z którym **kwota zatrzymana przez Pozwaną powinna zostać zwrócona Powódce jako świadczenie nienależne.**

Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (art. 410 § 2 k.c.). W niniejszej sprawie, zdaniem Prezesa Urzędu, kwota zatrzymana przez Pozwaną na podstawie zastosowania opłaty za wykup stanowi świadczenie nienależne z uwagi na niezwiązanie stron postanowieniem określającym obowiązek poniesienia wskazanej opłaty. W przedmiotowej sprawie niezwiązanie stron tymi postanowieniami oznacza, że Powódce w wyniku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, powinna zostać wypłacona wartość rachunku bez żadnych ograniczeń. Powyższa interpretacja zgodna jest z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który stwierdził, że „warunek umowy uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonoego warunku”²². Jeśli więc umowa została pozbawiona postanowień dotyczących wypłaty wartości rachunku pomniejszonej o opłatę za wykup, to konsumentowi należy się wartość rachunku bez dokonywania przez Pozwaną potrąceń. Powódka może więc domagać się zwrotu wartości rachunku zatrzymanej przez Pozwaną, gdyż wzbogaciła się ona jego kosztem bez podstawy prawnej (zgodnie z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości).

Zgodnie natomiast z zakwestionowanymi postanowieniami Tabeli opłat i limitów, w związku z rozwiązaniem umowy początkowo została naliczona opłata likwidacyjna w wysokości (...) zł. W niniejszej sprawie Pozwana wypłaciła konsumentowi kwotę wyższą (w związku z podpisaniem aneksu) niż wynikało z pierwotnego wyliczenia, jednakże zatrzymała (...) zł. Zdaniem Prezesa Urzędu wypłacanie przez Pozwaną większej kwoty niż wynikało to z Tabeli opłat i limitów w związku z zastosowaniem wysokości opłaty za całkowity wykup wartości polisy zgodnie z Decyzją Prezesa UOKiK, nie wyłączało niedozwolonego charakteru postanowienia. Zastosowanie wyższych wskaźników wartości wykupu - i w konsekwencji zatrzymanie mniejszej kwoty - wpływa na niniejszą sprawę jedynie w ten sposób, że nienależne świadczenie zatrzymane zostało w niższej wysokości. Wytoczone zaś powództwo ma na celu wyegzekwowanie pozostałej części świadczenia nienależnego, gdyż pobranego przez Pozwaną bez podstawy prawnej. Prezes Urzędu pragnie jeszcze raz podkreślić, iż okoliczność obniżenia przez Pozwaną wysokości pobieranej opłaty za całkowity wykup polisy wskutek zastosowania zasad obliczania wysokości ww. opłaty zgodnie z Decyzją Prezesa UOKiK nr RŁO 12/2015 pozostaje bez znaczenia dla oceny kwestionowanych postanowień umowy pod kątem ich abuzywności.

6. Podsumowanie

Konkludując, w niniejszej sprawie rozliczenie przez Pozwaną umowy na podstawie zasad wynikających z wydanej przez Prezesa Urzędu Decyzji zobowiązującej, czy też rozliczenie umowy w sposób wynikający z zawartego między stronami aneksu nie oznacza wyłączenia abuzywnego charakteru postanowień OWU, usunięcia wszystkich skutków stosowania niedozwolonego postanowienia umownego, ani też wyłączenia możliwości dochodzenia przez konsumenta dalszych roszczeń.

Zdaniem Prezesa Urzędu zakwestionowane przez Powódkę postanowienia OWU spełniają przesłanki uznania ich za klauzule abuzywne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. W związku z tym niezależnie od tego, że Pozwana zastosowała wobec Powódki korzystniejsze zasady wypłaty wartości wykupu niż wynikało to z dotychczasowych OWU, Pozwana zobowiązana będzie do wypłaty zatrzymanych kwot.

²² Por wyroki TSUE w sprawach o sygn. akt C-154/15, C-307/15, C-308/5, p. 61.

*Z upoważnienia
Prezesa Urzędu Ochrony
Konkurencji i Konsumentów*

Załączniki:

- 2 odpisy dla stron zawierające stanowisko Prezesa Urzędu z istotnym poglądem dla sprawy,
- kopia wniosku Powódki o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie,
- przekazanie sprawy,
- wyciąg z decyzji nr RŁO 12/2015 (s. 1-11, 42-54) - pełny tekst decyzji opublikowany na stronie internetowej www.uokik.gov.pl.